

Krystýnek, Jiří

Závěr

In: Krystýnek, Jiří. *Z dějin polsko-českých literárních vztahů : vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914-1930*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1966, pp. 105-107

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119777>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Období desátých a dvacátých let našeho století je charakterizováno přirozeným, logickým ochabnutím polských vlivů na českou literaturu. Není to ani tak důsledek zhoršených polsko-českých vztahů, zaviněných různým politickým postupem Čechů a Poláků již v posledních letech rakousko-uherské monarchie a zejména oficiálním kursem politiky v osvobozeném Polsku a Československu a třenicemi o Těšínsko a Javorinu, jako spíše důsledek mohutného všestranného rozvoje české literatury koncem 19. a na počátku 20. století a také důsledek odlišného rozložení sil, podstatně jiného poměru pokrokových a nepokrokových složek v obou srovnávaných literaturách ve zkoumaném období.

Nepříznivé zevní podmínky a překážky nemohou samy o sobě zabrzdit proud vlivů, projeví-li se jejich potřeba v literatuře recepční. Ani chladné nebo nepřátelské vztahy vládnoucích vrstev dvou národů nemohou zabránit vlivům, jestliže literatura přijímající tyto vlivy potřebuje a je vyhledává. Příkladem toho je působení sovětské literatury na literaturu naši hned v prvním desetiletí po světové válce; oficiální styky mezi mladou sovětskou Rusí a naší buržoazní republikou nebyly žádné, poměr naší vládnoucí třídy a jejích představitelů k sovětskému státu jasně negativní a přesto rodící se sovětská literatura neobyčejně silně ovlivňuje soudobou českou literaturu.¹⁾

U polských vlivů je situace podstatně jiná.

Jestliže ještě v polovici 19. století je polská literatura se svými světově již proslulými vrcholnými zjevy v mnohém směru vzorem pro obrozující se a pak i obrozenou již českou literaturu, pak koncem století dosahuje česká literatura sama tak vynikající úrovně ve všech literárních rodech a druzích, že se již nemusí učit na polských vzorech, jak tomu bylo ještě v první polovině století, kdy mnozí spisovatelé, jako např. Puchmajer nebo Hanka, právem s jistou trpkostí srovnávali vysokou úroveň polské literatury se skromnými poměry v Čechách. Avšak literatura, která má Nerudu, Sládku, Čecha, Zeyera, Vrchlického, Březinu, Sovu, Jirásku a Raisu, nemusí již polské literatuře závidět Mickiewicze, Słowackého, Sienkiewicze, Prusa a Orzeszkowou. Česká literatura stojí teď již pevně na vlastních nohou a sama dochází již i zaslouženého ocenění v samotném Polsku, kde řada znalců a ctitelů české kultury (Przesmycki, Koneczny, Nowaczyński, Szukiewicz, Wisłocki, Zawi-

¹⁾ Srov. např. třicetistránkový sborník *Sovětské Rusi čeští spisovatelé a umělci komunističti* z r. 1921, kam přispěli Neumann, Hora, Šmeral, Seifert, Vančura, Piša, Olbracht, Hořejší, Majerová, Malířová, Wolker aj.

liński, T. St. Grabowski, Konrad Zaleski, Przybyszewski, Zdziechowski aj.) upozorňuje polskou veřejnost na impozantní rozmach české literatury a seznamuje polské čtenářstvo s mnohými díly našich předních autorů.

Všestranný rozvoj české literatury na počátku 20. století není však zajisté ani jedinou, ani rozhodující příčinou ochabnutí polsko-českých literárních vztahů a poklesu zájmu představitelů naší třídně uvědomělé literární levice o soudobou polskou tvorbu po první světové válce. Příčina tkví i v polské meziválečné literatuře samé. Tam je velmi silná a početná skupina spisovatelů vyhraněně pravicově orientovaných a soustředěných okolo Josefa Piłsudského; spolu s menší, značně pokrokovější skupinou buržoazně demokratickou představuje v té době kvantitativně jádro literatury. Vedle toho je skupina spisovatelů jasně levicově zaměřených početně nepoměrně slabší než obdobná skupina v současné literatuře české, kde naopak toto neobyčejně mohutné a umělecky silné seskupení je jádrem celé literatury a má výrazně dominující postavení. Pro tuto spisovatelskou avantgardu neměla pochopitelně polská literatura ve svém tehdejší složení a převážné orientaci žádnou zvláštní přitažlivost, a to tím spíše, že první polský básník skutečně revoluční, Władysław Broniewski, vystoupil na veřejnost až r. 1924. Je tedy česká literatura ideově většinou už dále a své vzory, pokud má jaké, si bere odjinud; z pokrokového soudobého písemnictví západoevropského, zvláště francouzského a anglického, o čemž svědčí i nepoměrně větší počet překladů,²⁾ a z rychle se rozvíjející literatury sovětského Ruska, oné podivuhodně mladé literatury, která přitahovala pozornost našich pokrokových spisovatelů velkolepostí zápasu za nový společenský řád, směrlostí a průbojností myšlenkovou i formovou.

V přívalu širokého proudu vlivů z evropského i amerického Západu a z průkopnické literatury sovětské, z níž zejména znamenitá revoluční lyrika působila pronikavě na naši poezii proletářskou a vůbec sociální,³⁾ ochabuje citelně vliv sousední literatury polské.

Ještě na přelomu dvou století jsou polské vlivy dosti silné; je zde především mocný vliv Stanisława Przybyszewského na českou dekadenci a vlivy polské romantiky zvláště u Svatopluka Čecha a Jaroslava Vrchlického i jeho epigonů.

Po válce však zasahují polské vlivy převážně již jen zjev literárně méně významné, např. autory regionální (Karas) nebo epigonské, skromně tvořící ve stínu a stylu velkých mistrů (Kvapil, Karník, Lešehrad, Skarlandt). Částečně působí polské vlivy stále ještě v okruhu dožívající dekadence, představované po zániku *Moderní revue* a po Procházkově odchodu do ústraní hlavně Jiřím Karáskem ze Lvovic.

Jde o případy polských vlivů namnoze literárněhistoricky i psychologicky zajímavé, avšak do vývoje české literatury meziválečné nijak podstatně nezasahující.

Z toho důvodu jsem snesl i dosti kontaktového materiálu o stycích polsko-českých v té době a všiml jsem si i recepce polské literatury u nás; jsou to věci tehdy pro celou atmosféru polsko-českých vztahů často charakterističtější a významnější než vlastní vlivy v úzkém slova smyslu.

Neblahý vliv na recepci zejména soudobé polské literatury u nás v desátých a dvacátých letech našeho století měla ta okolnost, že katolická a pravicově orien-

²⁾ Tak např. v r. 1930 bylo z anglické literatury přeloženo do češtiny téměř desetkrát tolik knih co z literatury polské.

³⁾ Srov. o tom zejména Jan Jiřša, *Česká poesie dvacátých let a básníci sovětského Ruska*, Praha 1956.

tovaná část naší inteligence využívala a někdy přímo zneužívala polské literatury k podpoře své zpátečnické ideologie a k posílení své otřesené pozice. Katoličtí překladatelé Babler, Gajdoš, Karník, Masák aj. vyplňovali překlady polských básní i prozaických úryvků stránky ultrakatolických časopisů *Archa*, *Akord*, *Řád* aj. a tím mimoděk nebo i vědomě diskreditovali polskou literaturu v očích naší pokrokové veřejnosti, snažíce se ji už svým jednostranným výběrem, svými komentáři a tendenčními studii představit jako literaturu převážně náboženskou, mystickou, duchovní, protimaterialistickou, a tudíž i protisocialistickou. Je příznačné, že naprostá většina časopiseckých překladů z polštiny za války i po válce, a také článků o Polsku a polské literatuře, vyšla v katolických časopisech.

To ještě posilovalo představu o soudobé polské literatuře jako o literatuře převážně buržoazní a pravicové a je možné, že i to bylo jednou z příčin, proč se pokrokoví čeští překladatelé soudobé polské literatuře téměř úplně vyhýbali.

S převážně jednostranným výběrem našich překladatelů a vůbec těch, kdo se u nás polskou literaturou zabývali, dále s malým zájmem našich levicových autorů souvisí také nepříliš potěšující skutečnost, že značná část polských vlivů na naši literaturu v letech desátých a dvacátých – s výjimkou vlivu Sienkiewicze na Karasa – má povahu regresivní (Krašiński, Kasprowic, Przybyszewski). Třebaže i tu působilo kladně vždy zdůrazňované bratrství česko-polské a silněji či slaběji zaznívající nota slovanská.

V dvacátých letech se uzavírá jeden list z historie polských vlivů na českou literaturu, list, který je výrazně poznamenán zaměřením na polskou literaturu 19. století.

Roku 1925 umírá František Kvapil, poslední „epigon polské romantiky“, a s ním také pohasíná přímý vliv velkých romantiků a jejich pokračovatelů na českou literaturu dvacátého století.

Na počátku r. 1931 zemřel J. F. Karas, který v nejlepších svých pracích se snažil přiblížit se nedostupnému vzoru Henryka Sienkiewicze.

Smrtí Stanisława Przybyszewského r. 1927 končí definitivně pohnutá kapitola jeho neobyčejně mohutného kdysi vlivu na českou dekadenci, jehož labutí písní je Karáskův *Ganymedes*.

A to jsou tři hlavní pilíře polských vlivů na českou literaturu za války i v prvním desetiletí po ní: polská romantika – Sienkiewicz – Przybyszewski. Všechno ostatní je vcelku nepodstatné, okrajové, často jen náhodné.

Pohasnutím těchto vlivů končí jedno období, které lze charakterizovat jako období pokračování a dožívání vlivů předválečných.

V třicátých letech začíná již období nové, vyznačující se přenesením zájmů na polskou literaturu současnou. Něco z toho jsem naznačil již v sedmé kapitole této práce. Zevrubné vyšetření polsko-českých vztahů v tomto novém období bude však vyžadovat práce samostatné.

